

Recenze

odpovídá autorově profesi – ale nebyl K. Čapek taky novinářem, nebo E. E. Kisch nebo Karel Kyncl, o němž tak pěkně ve své knize psal odpovědný redaktor Milan Pokorný (Karel Kyncl: život jako román, 2005)?

Knihu chápu jako dobře odvedenou práci, atraktivní text vhodný pro širší veřejnost i pro ty, kteří se Ruskem zabývají nebo hodlají zabývat profesionálně – neměli by tu knihu minout; současně by si však měli uvědomit, že to je jen začátek dlouhé cesty k poznávání země, kterou poznat nelze, ale lze v ni věřit (Tjutčev). Do jaké míry – na to dává autor odpověď spíše skeptickou.

Ivo Pospíšil

JE TĚŽKÉ ŘÍCT, ZDA MĚLA PRAVDU

Maria Razumsky: *Marina Cvetajevová*. Mýtus a skutečnost. Přeložila Tereza Javornická. Překlad poezie Jana Štorblova. 1. vydání. Praha: Garamond 2009. Stran 416. ISBN 978-80-7407-047-1

Je těžké říct, zda měla pravdu. Týmto uvážlivými slovy, v ktorých ostáva viac osobného želanja poznať skutočnosť, ako úsilia vysloviť verdikt, premýšľa takmer vo finálnej časti svojej knihy o Maríne Cvetajenovej Maria Razumsky.

Žáner, ktorý zvolila Maria Razumsky¹, jej dovoľuje otvoriť genologické podložie práce, ktorá navodzuje povedomie biografickej, autobiografickej, memoárovej či literárnovednej publikácie, čo umožnilo predovšetkým to, že sa autorka rozhodla pre reč dokumentu: získava ho z kompozičného organizovanie svojej narácie ako prepojenia dokumentu a komentára – dominuje chronológia a príčinnosť uvádzanej informácie – a z čitateľského zacielenia – ide o tematicky zaujímavý koncipovaný a „uzavretý“ príbeh konkrétneho človeka v konkrétnych súvislostiach, čo autorke práce Marii Razumsky umožňuje prepájať typológie žánru biografie, personálnu i rodovú, ďalej osobný dokument, torzá z korešpondencie, oživenie záznamu v denníku, ale aj dobovú odbornú i neodbornú tlač, spomienky ďalších zúčastnených na Cvetajevovej osobnom i literárnom živote ako

¹ Citované z prebalu vydania: „Hraběnka Maria Razumsky, slavistka a literární vědkyně, se narodila roku 1923 v Dolních Životicích (Schönstein) nedaleko Opavy. Její rodina se do Slezska přistěhovala, když musela kvůli šlechtickému původu opustit po revoluci roku 1917 Rusko. Sama Maria Razumsky byla nucena znovu emigrovat roku 1946, když utíkala ze Slezska před Rudou armádou. V současné době žije ve Vídni, kde pracuje jako odbornice na ruskou literaturu v Rakouské národní knihovně“.

tematizovanej osoby s historiografickou výpoveďou, tá má poslanie plastického a jednoznačne výpovedného dobového spoločenského kontextu, ktorá podmienila, formoval a limitovala „všetko“, čo sa dotýkala osobného i tvorivého života občianky a poetky Maríny Cvetajenevej.

Organizovanie prierezu života a tvorby Maríny Cvetajenevej, mysliac na funkčne otvorený hybridný žáner, aký Maria Razumsky využíva, sa riadi chronologickým postupom v častiach *Dětství* /kapitola 1.–7./, *Мládí* /8.–14./, *Emigrace* /15.–27./, *Советский сваз* /28.–30/. Z čitateľského hľadiska strhne na seba pozornosť najmä časť prvá a druhá, z literárnovedného, spoločenského a biografického, predpokladáme, zaujmú časti *Emigrace* a *Советский сваз*. Predovšetkým časť *Emigrace* poskytuje nie všeobecne dostupné spoločenské, rodinné, osobné i tvorivé informácie zo života a osudov Marín & Cvetajenevej, a to preto, aby obstál podtitul vydania *Мýтус а skutečnost*. Maria Razumsky mýtus а skutečnost otvára zvnútra a erózne, ale pokojným a rozhladeným radením známych i unikátnych informácií, odmietnutím pátosu pri vysúvaní detailov zo života poetky а zamietnutím politického reflektovania Cvetajenevej kontextu. Vlastne dôsledným pridržívaním sa tejto takto zvolenej metódy sa Razumsky vyrovnáva s jestvujúcimi aj zneužívanými, no spravidla nepravdivými „príbehmi“ zo života Maríny Cvetajenevej, ktoré vznikali spontánne, ale i rafinovane а tendenčne, na čo doplácalo jej „umlčané“ dielo medzi čitateľmi pre svoju nedostupnosť.

Pri pozornom sledovaní kompozičnej а rozprávačskej metódy Marie Razumsky sa dá usúdiť, že práve časť *Emigrace* si vyžiadala v štruktúre jej autorskej stratégii enormné úsilie, nielen že bolo potrebné sústrediť dobový а súkromný archívny či inak dostupný materiál о autorke, jej tvorbe а dobovej kultúrnej situácii, ale predovšetkým sa v ňom racionálne а verifikačne zorientovať, teda konfrontovať ho s tým, čo kultúrna verejnosť poznala а s tým, čo autorka „vytvárала“ о sebe sama, no i s tým, čo sa uchovávalo v bielych miestach jej života а pri inštitucionálnom literárnovednom profilovaní Cvetajenevej sovietskou literárnou vedou.

Jednoducho Maria Razumsky musela nájsť informačný, hodnotový а výpovedný „filter“ na to, čo mala k dispozícii pri rekonštruovaní reálneho а obrusovaní prežívajúceho portréту Maríny Cvetajenevej.

Maria Razumsky sa rozhodla, už sa to spomenulo, pre reč dokumentu, čím sa jej kniha stáva strhujúca, verifikovateľná, emocionálne vyvážená, mení sa na objektivizovaný profil а portrét „živého“ človeka Maríny Cvetajenevej а nie na strohú literárnohistorickú výpoveď о nej а jej tvorbe.

Maria Razumsky а priori odkazuje svojho čitateľa na nevyhnutné zahĺbenie sa do sémantiky, estetiky, poetiky а emocionality poézie, prózy, drámy, prekladov, esejí, denníkov či dostupnej korešpondencie poetky а jej blízkych „zaznamenávatel'ov“ о nej, na ktorých Razumsky sama upozorňuje tým, že aktualizuje z ich textov, alebo i tak, že svoju publikáciu doplnila časťami *Библиография, Выбранá дила дле року vydání а Преглед osobnosti*.

Recenze

Cvetajevová je obalené automýtom i spoločenským mýtom, ale čaká, a to naďalej, na svojho poučeného čitateľa, od ktorého žiada, aby pri jej tvorbe domýšľal jej obrazy i motívy v súlade s európskou modernou a experimentálnou tvorbou. Marina Cvetajenová je poeta doctus a takého čitateľa si aj žiada, na čo upozorňuje aj Maria Razumsky. Azda i preto odstúpila vo svojom „konštrukčnom“ zámere vytvoriť objektívny pohľad na poetku od jej tvorby, dotýka sa jej len dôvodiaco, ale funkčne exponuje ukážky, z ktorých vypovedajú hodnoty a hodnotenie podmienené kontextom európskeho kultúrneho „zrýchleného“ pohybu a autokontextom Cvetajevovej zložitej, ale invenčnej a žánrovým tematickým i štylistickým záberom naširoko fungujúcej „všestrannej“ autorskej dielne.

Ľudský príbeh Maríny Cvetajevovej svojou zložitou, krutosťou, osamelosťou, emocionálnou naivizmom, nevládnosťou voči svojej nositeľke, uznaním i zaznávaním upozorňuje na dosah citovej traumy, ktorú si dieťa Marína odnáša z rodiny do dospelosti, ale i na to, ako sa dokáže svet umenia a svet spoločnosti bolestivo zapísať do súkromných dejov talentovaného človeka i do skrivodlivých osudov jeho i vôkol jeho tvorby.

Marína Cvetajevová však svojou osobnostnou zaujatosťou až dynamickosťou a zmyslom pre čin vstupovala do vzťahov ľudsky i umelecky podnetných (Boris Pasternak), či vysnívaných (Reiner Erich Rilke), alebo ubíjajúcich a nespravodlivých (Maxim Gorkij, Vladimír Majakovský).

V Rusku ju v päťdesiatych rokoch označovali za „bĕlogvardejku“, Ilja Erenburg na jej podporu vydáva román Táňa, jej posledný spor so životom pripomínal odraz Jeseninovho vysporiadania sa s neporozumením, beznádejou i sklamaním. A napriek všetkému ostala Marína Cvetajevová presvedčená o tom, že v živote i umení, „*aby věc trvala, musí se stát písní*“.²

Oslobodzovanie sa od mýtu vôkol európskych kultúrnych a literárnych ciest, od vydavateľských i kultúrnych činov Maríny Cvetajevovej, jej ľudských napojení na svet mužov i svet žien, jej oslobodzovanie sa od ruských záťaží, ktoré jej tak veľmi osobne i umelecky ubližovali, si žiada porozumieť spoločenským udalostiam v Európe a peripetiám ruských dejín v prvej polovici dvadsiateho storočia. Napokon ako inak možno prijať informáciu, že jej Maxim Gorkij odmietol podporu v domácom kultúrnom živote, keď začínala, alebo Majakovským vyrieknutý odsudok na konci dvadsiatych rokov po vydaní jej zbierky so zložitým prijatím v ruskej i neruskej čitateľskej a kultúrnej obci - *Po Rusku*, – ktoré vyslovil o nej i jej literárnom živote naplnenom poéziou i prózou a kultúrnou publicistikou, na roky rozhodli o jej mieste v ruskej a sovietskej kultúre: „*O básnířce Cvetajevové tam říkají: píše dobré básně, jdou však mimo. Odtud tedy východisko: je třeba dát Cvetajevové, aby nešla mimo. Jde „svou cestou“.* Agituje za znovuvydání básní Gamiljova, jež jsou „samy o sobě dobré“.

² Maria Razumsky, c. d., s. 257.

proti Sovětskému svazu, zaměřená proti nám, nemá právo na existenci a naším úkolem je naprosto ji odpesat a neučit se od ní.³

Priesecník, v ktorom Marína Cvetajevová prežila svoj nie dlhý život i krutý autorský údel vznikol z túžob a útrap, z talentu a nepozorovania, z osobných tragédií a osamelých útekov. Ako keby Marína Cvetajevová existovala po celý svoj život „na ceste“ vystlanej z príležitostí, želaní a ponúk, ktoré jej prinášali tie najrozličnejšie skúsenosti so svetom občianskym a svetom umeleckým. Za vklad do jestvujúcich rozprávání či výkladov jej osobného i literárneho príbehu patrí opakované naznačovanie Marie Razumsky, že za nie málo nepozorovania i odmietaní, ktoré poetku postretli, si spôsobovala ona sama i tým, že bezhlavo presadzovala svojej predstavy o svojom tvorivom štatúte v spoločnosti: „*Předně je básnik kdosi, kdo hranice duše překročil. Básnik je z duše, nikoli v duši (...). Zadruhé: ten, kdo hranice duše překročil ve slovech. Zatřetí (v skrytu duše básnik) – jaký je to básnik? Homér nebo Ronsard? Děřžavin nebo Pasternak?... Rovnost talentu duše i řeči – to je básnik. Proto neexistují ani básníci, kteří nepiší, ani básníci, kteří necítí. Jestliže cítíš, ale nepíšeš, nejsi básnik (kde je slovo?), jestliže píšeš, ale necítíš, také nejsi básnik (kde je duše?). Kde je jádro? Kde je forma? To je totožné. Neoddelitelnost jádra a formy - to je básník*“.⁴

Odkaz na Cvetajevovej úvahu o autonómnosti tvorcu a jeho diela napovedá, že sa nebránila ani teoretickej úvahe, navyše dokázala meditoval' aj o svojej poézii, o čase, motíve a priestore v básni. To, čím Maria Razumovskij v práci *Marina Cvetajevová. Mýtus a skutečnost* zásadne doplnila doterajšie navrstvené poznanie o Maríne Cvetajevovej patrí predloženým materiálom, dôrazom na vzťahy i neliterárne súvislosti, ale aj „odstupom“ od emocionálneho tlaku odvíjaného z tragického autorkinho života, ku klenotom literárnej histórie vloženým do konkrétnej dielne a do reálneho času európskej literatúry, do jej moderných premien pri reflektovaní štatútu autora a pri „relativizovaní“ i formovaní sa spoločenskej hodnoty umenia.

Do rúk odbornej i kultúrnej verejnosti sa dostáva cenná, obohacujúca a podnetná práca o jednom „z bielych miest“ svetovej duchovnej kultúry, o Maríne Cvetajevovej.

Viera Žemberová

³ Maria Razumsky, c. d., s. 251.

⁴ Maria Razumsky, c. d., pozri časť II. *Mládí*, kde sa dôraz kladie na priblíženie formovania sa Cvetajevovej názorov na tvorbu, poéziu, štatút autora atď.